

HUKUK DEVLETLETİNDE SINIRLANAMAYACAK OLAN ÇEKİRDEK HAK: MASUMİYET KARİNESİ

Abdullah KOÇ¹

Öz

Dünya tarihi boyunca siyasi otoritelerin baskıcı yönetimleri ve adaletsiz mahkemelerin hakkaniyetsiz kararlarına tepki olarak ortaya çıkan toplumsal isyan hareketleri ve ihtilaller, birtakım temel hak ve hürriyetlerin filizlenmesine sebep olmuştur. Nitekim kişinin suçluluğu ispatlanıncaya kadar masum olduğu varsayımına dayanan masumiyet karinesi de ilk defa Fransız İhtilali sonrasında kabul edilen 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesinde yer alan en önemli teminatlardandır. Bu hak sonraki dönemlerde, modern anayasalarda hiçbir zaman sınırlandırılmayacak nitelikteki temel insan hakları arasında yerini almıştır. Ancak masumiyet karinesinin pozitif hukuk metinlerinde var olması, hakkında soruşturma yürütülen veya kamu davası açılan şüpheli ve sanıkların yargılama sürecinde lekelenmemesi adına tek başına yeterli bir tedbir değildir. Bunun yanında devletin bütün organları ve toplumu oluşturan bireyler bu hakkı zedeleyecek her türlü muameleden kaçınmalıdır. Özellikle bu konu hızla genişleyen ve kontrol altına alınması gitgide güçleşen sosyal medya mecraları ve devletin dördüncü erki olarak isimlendirilen basın yayın organları hakkında ayrı bir öneme haizdir. Sonuç olarak gereken hassasiyet gösterilmediği takdirde bireylerin hakkaniyete uygun bir şekilde yargılamaları için son derece önemli olan bu hak, kâğıt üzerinde kalacak ve pratik hukuk hayatına etkisi olmayan soyut kanun metinlerinden ibaret olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Masumiyet Karinesi, Lekelenmeme Hakkı, Adil Yargılanma Hakkı, Basın ve Sosyal Medya

¹Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, abduhahkoc5826@gmail.com. <https://orcid.org/0000-0003-1083-5266>

*Atıf/ Citation: Koç, A. (2023). Hukuk devletletinde sınırlandınamayacak olan çekirdek hak: Masumiyet karinesi, *Dicle Akademi Dergisi*, 3(1), 1-25.

Bu makale [Creative Commons Attribution-NonCommercial License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) altında lisanslanmıştır

NON-LIMITED CORE RIGHT IN THE STATE OF LAW: PRESUMPTION OF INNOCENCE

Abstract

Throughout the history of the world, social rebellion movements and revolutions that emerged as a reaction to the oppressive administrations of political authorities and the unfair decisions of unjust courts have caused some fundamental rights and freedoms to sprout. As a matter of fact, the presumption of innocence, which is based on the assumption that a person is innocent until proven guilty, is one of the most important guarantees in the 1789 French Declaration of Human and Citizen Rights, which was accepted for the first time after the French Revolution. In later periods, this right took its place among the basic human rights that could never be limited in modern constitutions. However, the existence of the presumption of innocence in positive legal texts alone is not a sufficient precaution in order not to tarnish the suspects and defendants who are being investigated or prosecuted during the trial. In addition to this, all organs of the state and individuals formed by the society have to refrain from any treatment that would harm this right.

This issue has a special importance especially regarding the rapidly expanding social media channels, which are getting harder and harder to control, and the media organs called the fourth power of the state. As a result, if the necessary sensitivity is not shown, this right, which is extremely important for individuals to judge in a fair way, will fail to implement and consist of abstract law texts that have no effect on practical legal life.

Keywords: Presumption of innocence, right not to be labelled as criminal, the right to a fair trial, the press, and social media

EXTENDED SUMMARY

Introduction

The acceptance of the presumption of innocence, which is one of the most basic requirements of the right to a fair trial and protected by modern legal systems, in positive legal texts has only been possible after the great loss of rights and grievances that have occurred throughout the history of humanity. Because, in accordance with the rules of proof prevailing in the criminal proceedings based on canonical principles of the Middle Ages, every individual accused by public authorities was obliged to prove himself innocent. Until the middle of the 18th century, the sole purpose of criminal proceedings in Europe was to punish the individual accused of a crime by the authorities, at all costs. The most reliable evidence for conviction is undoubtedly confession. As Foucault states, for this purpose, individuals have been subjected to torture through immoral and unlawful judicial processes and have been subjected to irreparable material and moral damages. The problems and social problems caused by the unjust legal systems, where the burden of proof is on the individual accused of crime, has led to many mass popular movements and uprisings that will cause holistic changes in the legal systems in the historical process. These social events have triggered very serious changes in the basis of the understanding of state sovereignty. Again in this period, the belief that basic human rights such as life, freedom and property of individuals should be protected by the state authority gained strength. With the 1789 French Declaration of Human and Citizen Rights adopted at the end of the 18th year, the presumption of innocence, which was based on the fact that the first plaintiff was obliged to prove his claim, took its place in positive law. In the ongoing process, this right gained strength with international legal texts such as the European Convention on Human Rights, which were signed with the aim of ensuring world peace and ensuring fundamental human rights after the Second World War, and national laws were created within this framework. Although some people who have committed very serious crimes have been spared from receiving the real punishments they deserve under the protective procedures of this presumption, the bitter experiences in the history of humanity have confirmed the idea that it is a

relatively correct choice not to punish the criminals even though they deserve it, rather than to punish the innocent even though they do not deserve it. In this article, we will define the concept of presumption of innocence, which is one of the most indispensable requirements of the rule of law, and evaluate the terminological discussions. We will examine the historical development of the right in different legal systems and the way it is organized in international and national texts. In addition, we will determine the practices that are a violation of the right that cause the victimization of individuals and make evaluations in the light of the ECtHR decisions.

Method

In our study, what the presumption of innocence means as a term, how it is applied and in which situations it is used is explained. In addition, the presumption of innocence was compared with similar concepts. Among these concepts, principles such as the burden of proof of guilt, presumption of innocence and the weight of blame are also included. Historically, the origins and development of the presumption of innocence are also discussed in the study. In this context, the changes and reforms in the judicial system in Europe during the Middle Ages and the Renaissance were examined. In addition, the reflections of the presumption of innocence in different legal systems were also investigated. The importance of the presumption of innocence in our country has also been discussed. In the study, the application and protection of the presumption of innocence through the judicial system in Turkey is explained. In this context, the principles of the right to defense and fair trial were also emphasized. In addition, the importance of the presumption of innocence in our country has been demonstrated by using numerical data and graphics. This study, which was carried out using the literature review method, aims to have a broader knowledge about the presumption of innocence and to conduct research in a more systematic way. The results of this study can be an important resource for discussions on reform of the judicial system and practices related to fair trial.

Findings

In this study, the importance of the presumption of innocence and the necessity of protecting it are emphasized. The presumption of innocence is based on the presumption of innocence against a charge and a person cannot be presumed guilty until proven innocent. This right applies not only to law enforcement and judicial authorities, but also to journalists and members of the press. However, the right not to be tarnished is frequently violated during the media activities in our country, and social media channels pose a threat to this right. Social media is used by political authorities to create public opinion and people are arrested because of the posts made on social media. Therefore, it is extremely important to limit and control the presumption of innocence. The study also draws attention to the problems in the functioning of the justice system in our country. It has been stated that, thanks to the official data published by the Ministry of Justice, the rapidly increasing number of cases and the heavy file load of the courts, we need the concept of justice more socially. Therefore, in order to contribute to society's understanding of justice, it is necessary to avoid unfair accusations against people suspected of crime.

Discussion, Conclusion and Recommendations

In my opinion, due to the increasing number of cases in the country and the heavy file load of the courts, we need the concept of social justice more than ever. For this reason, it is of great importance that fundamental rights such as the presumption of innocence and the right not to be tainted become unclear under the suspicion of crime and that efforts should be made to prevent unjust accusations among the members of the society. The justice system is essential to the functioning of a society, and a fair trial process ensures the punishment of the guilty as well as the presumption of innocence and the protection of those wrongfully accused. For this reason, every individual of the society, guilty or innocent, should respect the rules of law and contribute to the functioning of the justice system. However, due to the slowness and problems in the functioning of the justice system, errors such as the release of criminals without punishment and the unjust punishment of innocent people may occur. Therefore, it is necessary to work on solutions such as accelerating the trial process, employing more judges and prosecutors, and using technology in order for the justice system to work effectively. As a result, the justice system is extremely important to the functioning of a society and every individual, guilty or innocent, must respect the rules of law. However, due to the problems in the justice system, solutions should be worked out in order to ensure a judicial process in accordance with the rules of law.

GİRİŞ

Adil yargılanma hakkının en temel gereklerinden olan ve modern hukuk sistemleri tarafından koruma altına alınan masumiyet karinesinin günümüzde pozitif hukuk metinlerinde kabulü insanlık tarihi boyunca meydana gelen çok büyük hak kayıpları ve mağduriyetler sonrasında ancak mümkün olabilmiştir. Zira Ortaçağın kanonik esaslara² dayalı ceza yargılamasında hâkim olan ispat kuralları mucibince, kamusal makamlar tarafından suçlanan her birey suçsuz olduğunu bizzat kendisi ispat etmekle mükellef olmuştur (Arslan, 2022).

18. yüzyılın ortalarına kadar Avrupa'da ceza yargılamalarının yegâne amacı otorite sahibi müddeiler tarafından suç ile itham edilen bireyi her ne pahasına olursa olsun cezalandırmaktır. Mahkûmiyet için ise en mukni delil hiç şüphesiz ikrardır (Tanrıvermiş, 2021). *Foucault*'unda ifade ettiği gibi bu amaç uğrunda gayri ahlaki ve hukuk dışı yargılama süreçleri ile bireyler işkencelere maruz bırakılmış ve telafisi mümkün olmayan maddi ve manevi zararlara uğratılmışlardır.

İspat külfetinin suç ithamı altındaki birey üzerinde olduğu adaletsiz hukuk sistemlerinin ortaya çıkardığı sorunlar ve yaşanan toplumsal sıkıntılar tarihsel süreçte hukuk sistemlerinde bütüncül değişikliklere sebebiyet verecek birçok kitlesel halk hareketlerine ve ayaklanmalarına sebebiyet vermiştir. Bu toplumsal hadiseler devlet egemenlik anlayışının temelinde çok ciddi değişikliklerin oluşmasını tetiklemiştir. Yine bu dönemde bireylerin sahip olduğu *hayat, hürriyet ve mülkiyet* gibi temel insani hakların devlet otoritesi tarafından muhafaza edilmesi gerektiğine dair inanç kuvvet bulmuştur (Şık, 2012).

18. yılın sonlarında kabul edilen 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi ile ilk defa *müddeinin iddiasını ispat ile mükellef olması* esasına dayanan masumiyet karinesi pozitif hukukta yerini aldı (Feyzioğlu, 2022). Devam edegelen süreçte İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya barışının sağlanması ve temel insan haklarının temin edilmesi maksadıyla imzalanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi uluslararası hukuk metinleri ile bu hak kuvvet buldu ve ulusal kanunlar da bu çerçevede oluşturuldu (Üzülmez, 2005).

Her ne kadar çok ağır suç işlemiş bazı kişiler de bu karinenin koruyucu usulleri kapsamında hak ettikleri gerçek cezaları almaktan kurtulmuş olsa da insanlık tarihinde yaşanan acı

---

² “Kanon Hukuku: Kilise hukuku, Hristiyan kurumların ve üyelerin yönetimi için dini otorite tarafından yapılan ya da kabul edilen yasa ve yönetmeliklerin bütünüdür.” Ayrıntılı bilgi için bkz. <<https://Wikipedia.gov.tr>> s.e.t 15.03.2022.

tecrübeler suçsuzların hak etmedikleri halde cezalandırılmasındansa suçluların hak ettikleri halde cezalandırılmamasının nispeten daha doğru bir tercih olduğu fikrini tasdik etmiştir (Ercan, 2015).

Bu yazımızda hukuk devletinin en vazgeçilmez gereklerinden olan masumiyet karinesi kavramının tanımını yapacak ve söz konusu olan terimsel tartışmaları değerlendireceğiz. Hakkın farklı hukuk sistemlerindeki tarihi gelişimini, uluslararası ve ulusal metinlerdeki düzenleniş biçimini inceleyeceğiz. Ayrıca bireylerin mağduriyetlerine sebebiyet veren hakkın ihlali niteliğindeki uygulamaları tespit ederek AİHM kararları ışığında değerlendirmelerde bulunacağız.

1. MASUMİYET KARİNESİNİN TANIMI

Hukuk devleti ilkesinin en vazgeçilmez unsurlarından olan *masumiyet karinesi*, şüpheli veya sanığın kesinleşmiş bir mahkeme kararıyla suçluluğunun saptanması anına kadar geçen sürede masum sayılacağı varsayımına dayanmaktadır (Yenidünya, 2004; Özen, 2017).

Bu karinenin bir gereği olarak suç işlediği iddia edilen kimsenin görevli ve yetkili makamlar tarafından verilecek kesinleşmiş mahkeme kararına kadar masum olduğu düşüncesinin kabulü söz konusudur. Adeta söz konusu kararın kesinleşme anına kadar bütün özel ve kamusal kuruluşlarda *bilinçli bir bilinmezlik halinin* söz konusu olmasıdır (Şık, 2017).

Aşağıda da ayrıntılı olarak ifade edeceğimiz gibi adil yargılanma hakkının bir diğer gereği olan lekelenmeme hakkı ile doğrudan doğruya bağlantılı olan masumiyet karinesi, suç ithamı altındaki kişilerin soruşturma ve kovuşturma sürecinde yargı makamlarının önyargılı hareket ve davranışlarına maruz kalmasını engeller. Ayrıca sosyal hayat içerisinde toplumla iç içe yaşayan bu bireyler, bir suç ithamı ile karşılaştıklarında bile herhangi bir dış baskıya maruz kalmaksızın kendilerini güven içinde hissedebilir ve haklarında yürütülen yasal süreci ötekileştirilme kaygısı gütmeksizin rahatça sürdürebilirler (Akıncı, 2020).

Yukarıda da belirttiğimiz gibi modern hukuk sistemlerinde masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı çok büyük bir öneme haiz olmuştur. Nitekim suç ithamı altında kalan masum bireyler insanlık tarih boyunca bu hakka sahip olamamanın bedelini çok ağır ödemişlerdir. Bu nedenle masumiyet karinesi modern anayasaların ve temel hak ve hürriyetleri konu alan uluslararası adlaşmaların çekirdek hakları arasında yer almıştır. Bu suretle olağanüstü hâl rejimleri de dâhil olmak üzere bu hakların ihlal edilmeleri hukuk düzeni tarafından kesin olarak yasaklanmıştır (Gözler, 2017; Şirin, 2016).

1.1. Kavram Sorunu: “Masum Sayılma” ya da “Suçlu Sayılmama” Karinesi

Çalışmamızda çoğunlukla *masumiyet karinesi* olarak tesmiye edeceğimiz bu kavramın doğru ifadesinin tam olarak ne olduğu doktrinde tartışmalıdır. Mezkûr karine 1982 Anayasası m. 38/4'te “Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.” şeklinde düzenlenirken AİHS m.6 da “Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır” şeklinde ifade edilmiştir (Feyzioğlu, 1999).

Doktrinde *Anayurt* ve *Yüce*'nin de içinde bulunduğu birtakım yazarlar bu iki kavramında aynı anlamı ifade ettiği görüşündedir. Fakat *Centel/Zafer*'in de içinde bulunduğu diğer bir görüşteki yazarlar bu kavramların farklı anlamlara karşılık olarak kullanıldığını ifade etmektedirler (Burcu, 2019).

Kanaatimce söz konusu terimsel farklılığın pratik hukukta çok ciddi bir karşılığı yoktur. Dolayısıyla masumiyet ya da suçlu sayılmama terimleri hemen hemen aynı anlamları ifade edecektir ve herhangi birisinin kullanılması halinde pratik hukuk hayatında herhangi bir olumsuz bir netice meydana gelmeyecektir.

1.2. Masumiyet Karinesinin Geçerli Olduğu Hukuki Evreler

Masumiyet karinesi bireyin sadece mahkeme önündeki yargılanma sürecini ifade eden kovuşturma aşamasında geçerli değildir. Kovuşturma aşamasının da öncesinde soruşturma işlemlerinin ilk başladığı andan itibaren suç şüphesi altında bulunan şahıs bu haktan yararlanabilecektir (Feyzioğlu, 1999; Şık, 2012).

Bu kapsamda cumhuriyet savcısı her ne kadar elde ettiği basit şüphe sebebiyle birey hakkında soruşturma işlemlerine başlamış da olsa 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu m. 160/2 gereğince sadece şüphelinin aleyhine olan delilleri toplamayacak aynı zamanda suçsuz olduğu varsayımıyla lehine olan delilleri de toplayacaktır. Soruşturma işlemlerini yürüten kolluk kuvvetleri ifade alma ve sair işlemler esnasında şüpheliye suçlu nazarıyla bakmayacak³, masumiyet karinesinin gerektirdiği şekilde uygun muamelede bulunacaktır (Şık, 2017). Kovuşturma aşamasında yargılamayı yürüten mahkeme⁴ delilleri sadece sanık aleyhine

³ “Masumiyet karinesine yalnızca bir hâkim ya da mahkeme tarafından değil aynı zamanda polisler de dâhil olmak üzere diğer kamu yetkilileri tarafından (Daktaras/Litvanya, no. 42095/98, §§ 41-42, AİHM 2000-X) da zarar verilebilir. Masumiyet karinesi, kişinin suçlu olduğunu yansıtan ve toplumu kişinin suçlu olduğuna inandıran veya yetkili hâkimin olay ve olguları değerlendirirken önyargılı davranmasına neden olabilecek açıklama veya fiillerle de ihlal edilebilmektedir.” Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 2. Dairesi, BN: 19866/04, KT: 25.07.2013, < [⁴ “Mahkeme, basın bildirisinde, “başvuran hakkında “uluslararası uyuşturucu kaçakçısı” tabiriyle herhangi bir yoruma mahal vermeyecek şekilde yapılan nitelendirmenin”, toplumu başvuranın suçlu olduğu yönünde](https://legalbank.net.com.>,s.e.t. 08.05.2022.</p></div><div data-bbox=)

yorumlamayacak ve kesinlikle suçu işlediği kanaati hâsıl oluncaya kadar geçen sürede sanığın suçlu olmama ihtimalini daima göz önünde bulundurulacaktır (Üzülmez, 2005).

1.3. Hakkın Kapsamı

Doktrinde masumiyet karinesinin yalnızca ceza yargılamasına münhasır olarak mı uygulanacağı yoksa disiplin hukuku veya sair özel hukuk alanlarında da geçerli olup olmayacağı olacağı konusu tartışmalıdır.

Doktrinde yer alan *bir görüşe göre*, yapılacak lafzi yorumdan söz konusu hakkın kapsamının ceza yargılaması ile sınırlı olması gerektiği sonucu ortaya çıkacaktır. Bu görüşün aksine olarak *diğer bir görüş* ise masumiyet karinesinin ceza yargılamasına münhasır olmadığı fikrini savunmaktadır (Değirmencioğlu, 2019).

Anayasa Mahkemesi verdiği son kararlarda⁵ eski tarihli verdiği kararlardan farklı olarak⁶ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin oturmuş içtihatlarına atıflarda bulunmak suretiyle masumiyet karinesinin ceza yargılamasına münhasır olmayacağı yönünde fikir beyan etmektedir (Feyzioğlu, 1999; Değirmencioğlu, 2019).

AİHM de masumiyet karinesinin sadece ceza yargılaması ile sınırlandırılmayacağı görüşündedir. Mahkeme *özerk yorum* ilkesini kullanmak suretiyle geniş kapsamda, bireylerin aleyhine sonuç doğuracak bütün isnatlara karşı masumiyet karinesinin uygulanması gerektiği kanaatindedir. Nitekim birçok kararında mahkeme ceza yargılaması olarak kabul edilmeyen birtakım hukuki işlemlerin de bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiği yönünde kararlar vermiştir (Feyzioğlu, 1999; Değirmencioğlu, 2019).

Konuyla alakalı olarak Yüksek Mahkemenin vermiş olduğu en önemli karar *Engel/Hollanda* kararıdır. Bu kararlar, takip eden süreçte mahkeme kararlarında ve doktrinde “*Engel Ölçüleri*” olarak ifade bulacak olan üç kriter ortaya çıkmıştır (Şık, 2012). Vücuda gelen bir hareketin masumiyet karinesi kapsamında suç teşkil edip etmeyeceğini ifade eden bu kriterler şöyledir:

---

inandırarak nitelikte olduğunu ve masumiyet karinesi ilkesine aykırı olarak, yetkili hâkimlerin olay ve olguları değerlendirirken önyargılı davrandıklarını eklemektedir” Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2. Dairesi, BN: 19866/04, KT: 25.07.2013, <<https://legalbank.net.com>>, s.e.t. 08.05.2022.

⁵ AYM, S.M. Başvurusu, B.N: 2016/6038, B.T. 20.06.2019, RG. 01.08.2019, S.30849, <<https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/bireysel-basvuru-basin-duyurulari/tedbir-kararinda-gecen-ifadeler-nedeniyle-masumiyet-karinesinin-ihlal-edilmesi/>> s.e.t. 08.05.2022.

⁶ “*Sanık, bir ceza tehdidi altında bulunan ve bu nedenle aktüel bir savunma gereksinimi içinde bulunan kişidir. Masumiyet Karinesi, savunma hakkını sanık ve gerçeğe ulaşma amacı yönünden zorunlu bir gereksinim durumuna getirmektedir*” AYM, E. 2002/70, K. 2004/56, 06.05.2004, RG. 01.06.2005, < <https://legalbank.net.com>>,s.e.t. 08.05.2022.

- Suçun iç hukuktaki yeri
- Suçun niteliği (nature of the offence)
- Öngörülen cezanın niteliği ve ağırlığı

Görüldüğü üzere söz konusu kriterlerle Mahkeme suç kavramının mümkün olduğunca geniş yorumlanmasını amaçlamıştır (Şık, 2012; Değirmencioglu, 2019).

“*Suçun İç Hukuktaki Yeri*” kriterine göre şayet taraf devletlerden birisi tarafından davaya konu olan eylem iç hukukta suç olarak nitelendiriliyorsa mahkeme de bu eylemi suç olarak kabul etmektedir (Çırak, 2018).

Diğer taraftan davaya konu olan bu eylemin iç hukukta kabahat olarak vasıflandırılmasına rağmen AİHM “*Suçun Niteliği*” kriterine göre bu eylemi suç olarak kabul edebilmektedir. Söz konusu kritere göre Mahkeme hareketin sözleşmeye taraf diğer devletlerin çoğunda da suç olarak kabul edilmesini göz önüne almaktadır. Ayrıca bu kriterin gereği olarak AİHM belirli bir grubun dışındaki kimseleri de kapsar nitelikte olan disiplin işlemlerini de ceza olarak kabul etmektedir (Çırak, 2019; Şık, 2012).

“*Öngörülen cezanın niteliği ve ağırlığı*” kriterine göre şayet bir taraf devletin yürüttü bir yaptırım caydırma ve cezalandırma amacına hizmet ediyorsa bu durumda uygulanan cezanın niteliği ve miktarı da göz önünde bulundurulmak suretiyle bu yaptırım ceza olarak kabul edilmektedir ve Mahkeme tarafından masumiyet karinesinin kapsamına alınmaktadır (Çırak, s.1020; Şık (2012), s.115).

2. MASUMİYET KARİNESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. Ortaçağ Avrupa’sında Hukuki Gelişimi

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Avrupa’da başta adil yargılanma hakkı olmak üzere birçok insan hakkı yüzyıllar boyunca ortaçağın zifiri karanlıkları altında kalmıştır. Tahkik sisteminin hâkim olduğu kilise hukukunda iddia makamı ile karar makamı tek bir elde toplanmış ve adaletsiz yargılamalarla toplum adil yargılamadan çok uzak uygulamalara maruz kalmıştır (Öztürk, 2021). Nihayet 18. yüzyıla kadar uzanan süreçte birçok kanlı isyanlar ve ihtilallerle olgunlaşan demokrasi olgusu ve adil hukuk sistemleri içerisinde filizlenen masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı gibi kavramlar önem kazanmaya başlamıştır (Arslan, 2022).

Suçluluğu yargı makamlarınca kesin olarak ispat edilene kadar herkesin masum sayılacağı anlamını ifade eden masumiyet karinesinin *Kıta Avrupası* hukuk sistemi içerisinde ortaya

çıkığı ilk pozitif hukuk metni 1789 Fransız İnsan ve Vatandaşlık Hakları Bildirgesi'dir (Üzülmez, 2005).

Söz konusu Bildirgenin 9. maddesinde “*Bütün kişiler suçluluğu ilan edilene kadar (yargılama yapıp hüküm verilene kadar) suçsuz sayılacağından eğer gözaltına alınması/tutuklanması zorunlu ise alıkonulması için gerekli olmayan nitelikteki her türlü şiddet, yasa tarafından kesin bir biçimde cezalandırılmalıdır*” ifadelerine yer verilerek masumiyet karinesi garanti altına alınmıştır (Çırak, 2009).

Devam edegelen süreçte Fransa, Belçika, Prusya gibi ülkeler anayasalarında bu hakkın varlığını tanımışlardır (Akyılmaz, 2022).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya barışını tesis etmek ve geçmişte olduğu gibi insan haklarının ayaklar altına alınmasına engel olmak maksadıyla 1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi kabul edilmiştir. Beyanname ile beraber Kıta Avrupa'sı hukuk sisteminde masumiyet karinesi sağlam bir dayanak kazanarak modern pozitif hukukta yerini almıştır. Söz konusu beyanname m.11/1 de “*Kendisine cezai bir suç yüklenen herkesin, savunması için gerekli olan tüm güvencelerin tanındığı, kamuya açık bir yargılanma sonucunda suçluluğu yasaya göre kanıtlanıncaya kadar suçsuz sayılma hakkı vardır.*” denilmek suretiyle masumiyet karinesi evrensel bir çerçevede değerlendirilmiştir (Şık, 2012).

Devam eden süreçte 1950 yılında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6/2'nci maddesinde “*bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır*” ifadesi yer almış ve bu sayede masumiyet karinesinin sözleşmeye üye olan devletler açısından uygulanması hüküm altına alınmıştır (Şık, 2017). Anayasamızın 90. maddesi göz önüne alındığında AİHS'nin bu hükmünün hukuk sistemimiz açısından ne kadar vazgeçilmez bir hak olduğu bir kez daha anlaşılacaktır. Zira söz konusu maddede usulüne uygun olarak yürürlüğe girmiş herhangi bir milletlerarası sözleşmenin ulusal kanunlarla eşdeğer olacağı ifade edilmektedir (Değirmencioğlu, 2019).

2.2. İslam Hukukunda Hukuki Gelişimi

Kıta Avrupası hukuk sisteminin karanlık geçmişinden farklı olarak İslam hukuk sisteminde bilhassa Osmanlı Devleti hukuk sisteminde dayarılan en önemli esas ve üzerine medeniyetin inşa edildiği en büyük temel adaletin tesisi ve icra edilmesi prensibidir (Akyılmaz, 2022).

Osmanlı Devleti insan hakları ve kişi dokunulmazlığı konusunda, kurulduğu tarihten itibaren kararlı ve son derece adil bir yaklaşım izlemiş ve mahkemelerde uygulanan ceza usul kuralları ile bu ilkenin tesisini fevkalade kuvvetlendirmiştir. Bu yönü ile Osmanlı hukuk sistemi devlet

mekanizması içerisinde sistemli olarak işlemeye başladığı andan itibaren batınının pozitif hukuk sistemlerinin yüzyıllar sonra ulaşacağı seviyeye çoktan ulaşmıştır (Akyılmaz, 2022).

İslam hukukunun en temel prensiplerinden olan adil yargılanma hakkı ve buna bağlı olarak gelişen masumiyet karinesi, lekelenmeme hakkı ve şüpheden sanığın yararlanması⁷ gibi haklar üzerinde ayrıntılı durulmuş (Tanrıvermiş, 2021) ve Osmanlı Kanunnamelerinde ve Yasaknamelerinde bu haklar ayrıntılı olarak kayıt altına alınmıştır. Örneğin II. Bayezid dönemi Tuna Tuzlası Yasaknamesinde bu ilke şöyle ifade edilmiştir. “... *Amma kadı marifeti olmadan kimesneye kulum yasak etmek caiz değildir*” (Akyılmaz, 2022).

Diğer taraftan evrensel nitelikte olan ve Ahmet Cevdet Paşa'nın başkanlığını yürüttüğü bir komisyon tarafından 1869-1876 yılları arasında hazırlanan Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye adlı kanunnameye iki maddelik düzenleme ile masumiyet karinesinin varlığı son derece belığ bir üslupla ifade edilmiştir (Çayan, 2020)

İlk olarak 4. maddede “*Şek ile yakın zail olmaz*” ifadesi yer almış ve kesinliği ifade etmeyen şüphelerin kuvvetli zanlara zarar veremeyeceği ifade edilmiştir. İkinci olarak 8. maddede “*Beraati zimmet asıldır.*” ifadesiyle aslolanın kişinin suçsuz veya borçsuz olması hali olduğu veciz bir ifade ile hüküm altına alınmıştır. Bu kapsamda şayet bireyin suç işlediği veya borç altında olduğu iddiası varsa bu durumda mezkûr iddianın müddei tarafından ispatlanması gerekecektir (Aslan, 2014). Görüldüğü gibi kanunnamenin söz konusu hükümleri hem ceza yargılamasına hem de hukuk yargılamasına şamildir. Yani bu maddeler ceza yargılaması anlamında suçsuzluk karinesini ifade ederken özel hukuk bağlamında borçsuzluk karinesi olarak kabul edilebilecektir (Öztürk, 2019; Şık, 2012).

2.3. Ulusal Mevzuatta Hukuki Gelişimi

Masumiyet karinesinin ulusal mevzuattaki gelişimi incelendiğinde 1921 ve 1924 tarihli Teşkilat-ı Esasiye kanunlarında bu hakkın düzenlenmediği görülmektedir. Ayrıca devam edegelen süreçte 1961 Anayasası'nda da bu konuda herhangi bir düzenlemenin söz konusu olmadığı söylenebilecektir. Ancak söz konusu Anayasada m. 33/4 de “*Kimse, kendisini veya kanunun gösterdiği yakınlarını suçlama sonucunu doğuracak beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz*” hükmüyle bireylerin susma hakkına sahip olduğu hüküm altına alınmıştır (Şık, 2017).

---

⁷“İslam hukukunun temel kaynaklarından olan muteber hadis metinlerinde masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkının tesisi ve muhafazasına dair hukuki düzenlemelerde şu hadis esas alınmaktadır. “Hadleri şüphelerle düşürünüz. Suçlunun bir çıkış yolu varsa salveriniz. Devlet başkanının bağışlamada yapacağı hata ceza vermede yapacağı hatadan daha iyidir.” Ayrıntılı bilgi için bkz. Akyılmaz, s.169.

Özetle ifade edilecek olursa Cumhuriyetin kuruluşundan 1982 Anayasası kabul edilene kadar geçen sürede masumiyet karinesi herhangi bir anayasal düzenleme ile hüküm altına alınmamıştır. Ancak her ne kadar bu süreçte anayasal bir koruma söz konusu olmasa da bu hak sair kanunlar marifetiyle pozitif hukukta yer almış mahkeme içtihatları vasıtasıyla da tatbik edilmiştir (Çayan, 2020).

1982 Anayasası'nın kabulü ile masumiyet karinesi için ilk defa anayasal koruma sağlanmıştır. Söz konusu Anayasanın 38/4. maddesinde masumiyet karinesi “*Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz*” ifadesi ile hüküm altına almıştır. Bu düzenlemenin yanı sıra m. 15/2 de bu hak çekirdek haklar arasında zikredilmiş ve ne olursa olsun hiçbir şart ve durumda sınırlandırılması mümkün olmayan temel hak ve hürriyetler arasına alınmıştır (Feyzioğlu, 1999).

CMK’da masumiyet karinesi hakkında doğrudan doğruya bir düzenleme bulunmasa da bu karineyi dolaylı olarak ifade eden birtakım kanun maddeleri vardır. Örneğin CMK m.160/2 de “*Cumhuriyet savcısı, maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür.*” hükmü her ne kadar doğrudan doğruya masumiyet karinesini ifade etmese de masumiyet karinesinin gereği olarak savcının şüpheli lehine olan delillerin toplaması ve muhafaza etmesi gerektiğini belirterek masumiyet karinesine atıfta bulunmuştur (Yenisey & Nuhoglu, 2019).

3. SUÇSUZLUK KARİNESİNİN CEZA MUHAKEMESİ BAKIMINDAN SONUÇLARI

Adil yargılanma hakkının olmazsa olmaz bir unsuru olan masumiyet karinesinin bilhassa ceza muhakemesi alanında ortaya çıkan birçok neticeleri vardır. Bu neticeleri ilkeler halinde tâdadi olarak; ispat yükünün iddia makamında olması, şüpheli veya sanığın susma hakkına sahip olması, şüpheden sanığın yararlanması ilkesi (in dubio pro reo), makul sürenin tutuklulukta aşılması⁸ ve hukuka aykırı delillere dayanma yasağı şeklinde örneklendirebilecektir (Şık (2012), s.117). Pekâlâ bu örneklerin sayısını artırabilecektir. Şimdi burada masumiyet

⁸ Anayasa'nın 38'inci maddesinde ‘Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz’ şeklinde ifadesini bulan masumiyet karinesi, yargılama süresince kişinin hürriyetinin esas, tutukluluğun ise istisna olmasını gerektirmektedir. Masumiyet karinesine rağmen tutukluluğun devamı, ancak kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına nazaran daha ağır bir kamu yararının mevcut olması durumunda haklı görülebilir. Bu nedenle bir davada tutukluluğun makul süreyi aşmamasını gözetmek, öncelikle derece mahkemelerinin görevidir. Anayasa Mahkemesi Mustafa Ali Balbay Başvurusu BN: 2012/1272 KT: 4/12/2013, <<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>>,s.e.t. 16.05.2022.

karinesinin ceza yargılaması alanında en çok karşılaşılan bazı neticelerini başlıklar halinde kısaca inceleyeceğiz.

3.1. İspat Yükünün İddia Makamına Düşmesi

Ceza yargılamasında ispat mükellefiyetinin kime ait olduğu konusuna geçmeden önce ispat kavramının tanımına göz atmak gerekecektir. Ceza yargılamalarında ispat, suçun konusu olan fiilin şüpheli tarafından işlenip işlenmediği konusunda yargı makamlarının, kesin bir kanaati ulaşmasına verilen genel addır (Öztürk, 2021). Burada özellikle belirtilmelidir ki müddei iddiasını ancak hukuk düzenince kabul edilen usuller marifetiyle ispat edebilir. Aksi takdirde söz konusu delillerin hâkim tarafından hükme esas alınması hukuka aykırılık teşkil edecektir.

Hukuk Muhakemeleri Kanununda ve Türk Medeni Kanununda yapılan sarih düzenlemeler sayesinde özel hukukta ispat mefhumu herhangi bir tartışmaya sebebiyet vermeyecek derecede açıklığa kavuşmuştur. Zira TMK m.6 gereğince davacı iddiasını ispatla mükelleftir (Yavuz, 2012).

Her ne kadar ceza yargılamasında bu kadar açık bir düzenleme bulunmasa da hâkimin delil araştırması yapabildiği, şüpheli veya sanığın da susma hakkına sahip olduğu bir sistemde ispat külfetinin de iddia makamında olacağı sonucuna pekâlâ ulaşılabilecektir.⁹ Nitekim masumiyet karinesinin cari olduğu bir yargılamanın en doğal neticesi, müddeinin suçsuz olduğu varsayılan (Karakaya, 2015).

Uygulamada ne yazık ki ispat yükümlülüğünün şüpheli veya sanık aleyhine genişletildiği görülmektedir. Hatta zaman zaman şüpheli ve sanıklar suçsuz olduklarını ispatlamaya zorlanmaktadır. Bu gibi durumlar kişilerin susma hakkını ihlal etmekte ve masumiyet karinesini de zedelemektedir (Zafer & Centel, 2018).

AIHM de 20.03.2001 tarihinde vermiş olduğu Telfner/Avusturya kararında;

“İspat yükü iddia makamındadır; var olan her tür kuşku sanık lehinde yorumlanmalıdır(bkz. Barberà, Messegué ve Jabardo-İspanya davası). Yani, ispat yükünün iddia makamından savunmaya aktarıldığı durumda masumiyet karinesi çiğnenmiş demektir” ifadelerine yer

⁹ “Sanık masumiyet karinesi gereği suçsuz kabul edildiği için yargılama yapılmakta ve maddi gerçeğe ulaşılmaya çalışılmaktadır. Ceza muhakemesinde amaç, maddi gerçeğin adil yargılanma hakkı ihlal edilmeden ortaya çıkarılmasıdır. Dolayısıyla maddi gerçeğe ulaşmak için sanıktan masum olduğunu ispat etmesi istenemez. Çünkü suç isnaatı altında da olsa kişi, hükmen sabit oluncaya kadar suçsuz kabul edilmektedir. “Anayasa Mahkemesi, Âdem Hüseyinoğlu Başvurusu, BN: 2014/3954 KT:15/2/2017, <<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>>.”

vermek suretiyle ispat yükünün iddia makamına ait olduğunu ayrıca bu yükümlülüğünde masumiyet karinesinin doğal bir sonucu olduğunu belirtmiştir.

3.2. Susma Hakkı

Şüpheli veya sanığın suçsuz veya masum olduğu ön kabulü ile hareket edilmesinin yargılama sürecindeki en doğal sonuçlarından birisi de bireyin kanunen zorunlu olan bilgilendirmeler dışında muhakeme sürecine aktif olarak katılmama hakkıdır (Özbek, Kambur, Doğan & Bacaksız, 2021). Nitekim bu hak 1982 Anayasası m.38/5'de “Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.” ifadeleriyle hüküm altına alınmıştır. Ayrıca CMK m. 147/1-f’de bu hak ayrıca kayıt altına alınmıştır (Tunçer, 2018).

AİHM de 17.12.1996 tarihli verdiği Saunders/Birleşik Krallık kararında masumiyet karinesinin susma hakkı ile olan ilişkisini şu şekilde ortaya koymuştur.

“Mahkeme, her ne kadar Sözleşmenin 6. Maddesi’nde özellikle belirtilmemiş olsa da, sessiz kalma ve –bunun bir parçası olan kendi aleyhine tanıklık etmeme hakkının 6. Madde kapsamındaki adil yargılanma kavramının esasını oluşturan ve genel olarak kabul edilen uluslararası kuralların özünde bulunan bir hak olduğunu anımsatır. Bu hakkın gerekçeleri arasında, sanığın yetkililerce uygunsuz bir şekilde zorlamaya maruz kalmaya karşı korunması yoluyla adaletin tecellisindeki hatalı uygulamaları önlemek ve 6. Maddenin hedeflerini yerine getirmek bulunmaktadır. Kişinin kendi aleyhine tanıklık etmeme hakkı, özellikle bir ceza davasında savcılık makamının sanığın iradesi dışında tehdit veya tazyik yöntemleriyle elde edilmiş delillere başvurmadan sanığa karşı iddiasını kanıtlamaya çalışmasını öngörür. Bu bağlamda söz konusu hak, Sözleşmenin 6. Maddesi’nin 2. fıkrası kapsamında bulunan masumiyet karinesiyle yakından bağlantılıdır”.

3.3. Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi (in Dubio Pro Reo)

İnsan zihninin herhangi bir konu hakkında kesin bir neticeye ulaşamaması veya duraksaması durumuna şüphe adı verilmektedir (Yılmaz, 2014). Hâkim de yargılama konusu olayla alakalı olarak kesin bir kanaate ulaşamaması, diğer bir deyişle sanık hakkında var olan şüpheyi kat’iyen izale edememesi durumunda masumiyet karinesinin doğal bir neticesi olan şüpheden sanık yararlanır ilkesi (Hakeri & Ünver, 2020) gereğince sanığın suçsuz olduğuna hükmedecek dolayısıyla beraat kararı vermesi gerekecektir (Şahin & Göktürk, 2022; Öztürk,2019). Nitekim bu ilke CMK m.223/2 de “yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması”

ifadeleri ile hüküm altına alınmıştır. AİHM de 20.03.2001 tarihinde vermiş olduğu Telfner/Avusturya kararında;

“Mahkeme, genel kural olarak, sunulan ve toplanan delilleri değerlendirmenin ulusal mahkemelerin işi olduğunu, Mahkeme'nin görevinin ise yargılamanın bir bütün olarak adil olup olmadığını saptamak olduğunu hatırlatır. Bu görev, ceza davalarında masumiyet karinesine uyulmasını da içerir. 6. Madde 2. fıkra, diğer hususların yanı sıra, bir mahkeme heyetinin görevini yaparken işe sanığın isnat edilen suçu işlemiş olduğu konusunda bir önyargıyla başlamamasını gerektirir; ispat yükü iddia makamındadır; var olan her tür kuşku sanık lehinde yorumlanmalıdır.(bkz. Barberà, Messegué ve Jabardo-İspanya davası)” ifadelerine yer vermiş ve böylece masumiyet karinesini şüpheden sanık yararlanır ilkesi ile ilişkilendirmiştir (Dikici, 2009).

4. MASUMİYET KARİNESİ İLE İLİŞKİLİ İLKELER VE HUKUKİ KURUMLAR

4.1. Adil Yargılanma Hakkı ve Masumiyet Karinesi

1982 Anayasası m.36 da *“Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.”* denilmek suretiyle adil yargılanma hakkı anayasal güvence altına alınmıştır.

Ayrıca AİHS m. 6'da¹⁰ adil yargılanma hakkı son derece ayrıntılı bir şekilde hüküm altına alınmıştır. Madde metninden de anlaşılacağı üzere masumiyet karinesi adil yargılanma hakkının en esaslı unsurlarındandır. Bu madde hükmüyle ve masumiyet karinesi hakkında

---

¹⁰ ‘1. Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyumsuzluklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar aleni olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir.

2. Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır.

3. Bir suç ile itham edilen herkes aşağıdaki asgari haklara sahiptir:

a) Kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden en kısa sürede, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek; b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmak;

c) Kendisini bizzat savunmak veya seçeceği bir müdafinin yardımından yararlanmak; eğer avukat tutmak için gerekli maddi olanaklardan yoksun ise ve adaletin yerine gelmesi için gerekli görüldüğünde, resen atanacak bir avukatın yardımından ücretsiz olarak yararlanabilmek;

d) İddia tanıklarının sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında davet edilmelerinin ve dinlenmelerinin sağlanmasını istemek;

e) Mahkemede kullanılan dili anlamadığı veya konuşamadığı takdirde bir tercümanın yardımından ücretsiz olarak yararlanmak.”

yapılan söz konusu kanuni düzenlemeler sayesinde güçlü ve baskın bir konumda olan iddia makamıyla zayıf ve savunmasız bir konumda olan sanık arasında adil yargılanmanın icrasına zemin teşkil eden bir denge mekanizması sağlanmaya çalışılmıştır. Bu dengenin sağlanamaması halinde kendisini yeterince savunamayan ve zayıf durumda bulunan sanık hakkında hakkaniyete uygun bir karar verilmesi son derece güç hale gelecek bu durum ise adil yargılanma hakkına aykırılık teşkil edecektir (Akıncı, 2020).

4.2. Lekelenmeme Hakkı ve Masumiyet Karinesi

Ceza yargılamasında masumiyet karinesi ile doğrudan doğruya ilişkili (doğal/ kaçınılmaz neticesi) bir diğer hak da lekelenmeme hakkıdır (Yüzer, 2014). Nitekim masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı şüpheli veya sanık hakkında ikili bir koruma sağlayacaktır. Zira masumiyet karinesi, yargı makamlarının kişilere karşı önyargılı davranışlarda bulunmamasına ve taraflı hareket ederek yargılama yapmasına mâni olarak içsel bir koruma sağlayacağı gibi lekelenmeme hakkı da yargılanmakta olan kişileri toplum nazarında suçlu yaftası altına girmekten kurtararak dışsal koruma sağlamaktadır (Yıldırım, 2017; Akıncı, 2020).

Bu hak soruşturma aşamasında hâkim olan soruşturmanın gizliliği ilkesi ile doğrudan doğruya alakadardır. Nitekim lekelenmeme hakkının muhafaza edilmesi adına soruşturma evresinde gizlilik esastır (Şahin & Göktürk, 2021; Akıncı, 2020). Bu durum CMK m. 157’de “*Kanunun başka hüküm koyduğu hâller saklı kalmak ve savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla soruşturma evresindeki usul işlemleri gizlidir.*” şeklinde ifade edilmiştir (Şık, 2017; Gülsün 2015). Kanun metninden konumuzla alakalı olarak çıkarılabilecek ilk sonuç soruşturmanın sıhhatli bir şekilde yürütülmesi olmayıp aynı zamanda şüphelinin kamuoyuna karşı bir suçlu gibi taktim edilmemesi dolayısıyla da lekelenmeme hakkının ihlal edilmemesidir (Şık, 2012).¹¹

Yine Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin 27. maddesinde “*Suçluluğu bir yargı hükmüne bağlanana kadar kişinin masumiyeti esastır ve soruşturma evresi gizlidir. Bu nedenle, soruşturma evresinde gözaltındaki bir kişinin "suçlu" olarak kamuoyuna duyurulmasına, basın önüne çıkarılmasına, kişilerin basınla sorulu cevaplı görüştürülmelerine, görüntülerinin alınmasına, teşhir edilmelerine sebebiyet verilmez ve soruşturma evraki hiçbir şekilde yayınlanamaz.*” denilmiştir.

¹¹ “*Ancak suç isnadı mahkûmiyete dönüştürülecek bile söz konusu mahkûmiyet hükmü hukuksal anlamda kesinleşmediği sürece masumiyet karinesinin devam ettiği kabulü gerekir. Çünkü bu durumda Anayasa’nın 38. maddesinin dördüncü ve Sözleşme’nin 6. maddesinin (2) numaralı fıkraları anlamında kişinin suçluluğu sabit olmamıştır ve bu nedenle suçlu sayılamaz.*” Anayasa Mahkemesi Mustafa Kıvrak Başvurusu BN: 2013/3175 KT: 20/2/2014, <<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>>, s.e.t. 17.05.2022.

Kanun koyucu masumiyet karinesinin bir gereği olarak ve lekelenmeme hakkının korunmasını amaçlayarak TCK m. 285'te 'Adliye Karşı Suçlar' başlığı altında bu hakkın ihlalinin suç teşkil edeceğine ilişkin kanuni bir düzenleme yapmıştır (Gülsün, 2015). Bu düzenleme ile şüphelinin suçsuzluk karinesinin korunması amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra mezkûr suçun madde gerekçesinde "Soruşturma evresinin gizliliği, bir defa ceza adaletinin doğruluk, dürüstlük, gerçeğe ulaşma ilkelerine uyulması için bir zorunluluktur. Ancak, her şeyden önce suçsuzluk karinesinin sağlam tutulabilmesi yönünden de vazgeçilemez niteliktedir. Aksi takdirde, bizde ve yabancı ülkelerde örneklerine rastlandığı üzere yargısız infazlar sonucu insanlar ıstıraplara sürüklenmekte ve suçsuzluk karinesi böylece lafta kalmaktadır." ifadelerine yer vermek suretiyle suçsuzluk karinesinin kanunen koruma altına alındığı açık bir dille belirtilmiştir (Karakaya, 2015).

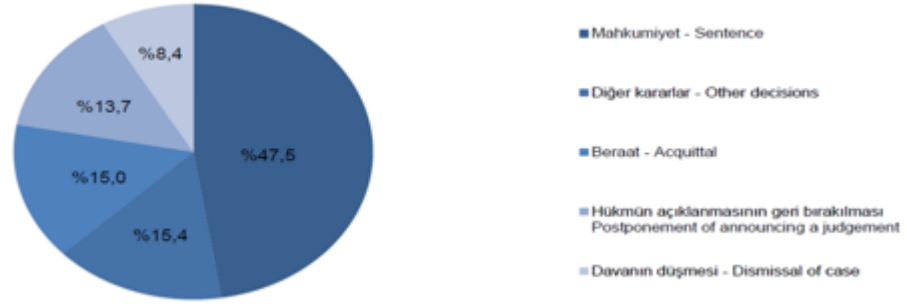
Ancak tüm bu kanuni düzenlemelere rağmen çoğu zaman ülkemizde yargılama sürecinde, sosyal medya paylaşımları ve basın yayın faaliyetleri kapsamında lekelenmeme hakkı ihlal edilmekte ve maalesef masumiyet karinesinin çoğu zaman göz ardı edildiği görülmektedir (Öztürk, 2021).

Bir suç işlediği şüphesiyle yetkili makamlarca yargılanan ve hakkında beraat kararı verilen bireylerin suçsuz oldukları her ne kadar mahkeme marifetiyle ispatlanmış olsa da, halkın nazarında şüpheli veya sanıklar oluşan suçluluk ithamından kurtulmak pek de mümkün değildir. Nitekim kimi zaman bireyleri korkutan haklarında soruşturma yürütülmesi veya yargılama yapılmasından çok toplum nezdinde itibarının lekelenmesi veya masumiyet karinesinin ihlal edilmesidir. Hâlbuki lekelenmeme hakkının korunduğu adil yargılanma ilkesinin hâkim olduğu hukuk sistemlerinde insan onuru devlet tarafından muhafaza edilmeli (Gülsün, s.36) suçsuz bireyler hiçbir zaman yargılanmaktan dolayısıyla toplum nezdinde suçlu ithamı altında kalmaktan korkmamalıdır (Akıncı, 2020).

Adalet Bakanlığı'nın 2020 yılında yayınladığı verilere göre Ceza Mahkemelerinde karara bağlanan davalardaki sanıklar hakkında verilen kararların sadece %47,5 lik kısmı mahkûmiyetle sonuçlanmıştır.

Kanaatimce bu durum toplum tarafından haklarında dava açılan bireylerin kamuoyunda ve basında suçluymuş gibi lanse edilmesi ve lekelenmeme hakkının ihlal edilmesi halinde ne kadar çok kişinin mağduriyet yaşayacağını çok açık bir göstergedir.

Şekil 1. Ceza Mahkemelerinde Karara Bağlanan Davalardaki Sanıklar Hakkında Karar Türü, 2020

Lekelenmeme hakkının bir gereği olarak mahkemeler delilden yoksun iddianameleri¹²ve hukuka aykırı yollarla elde edilen delillere dayanılarak açılan davaları¹³ iade etmeleri gerekmektedir. Nitekim Yargıtay’da vermiş olduğu kararlarda Mahkemelerin bu işlemlerini haklı ve yerinde bulmaktadır (Şık, 2012).

4.3. Masumiyet Karinesi ve Soruşturmaya Yer Olmadığı Kararı

5237 sayılı TCK’nın 278. maddesinde *suçu bildirmeme* başlığı altında düzenlenen suç, 765 sayılı TCK da ki düzenlemeden farklı olarak, bireyleri şikâyete bağlı suçlar dışında işlenen suçları yetkili makam veya mercilere ihbar etme yükümlülüğü altına sokmaktadır. TCK m.160 gereği olarak cumhuriyet savcısı herhangi bir suretle suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrendiğinde kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlayacaktır. Madde hükmünde suç işlendiği izlenimi veren hal basit şüphe olarak ifade edilmektedir ve bu şüphenin varlığı halinde soruşturma işlemlerine başlanacaktır (Özen, 2017).

¹² “... sanığın bir suçtan cezalandırılmasının temel koşulu, suçun kuşkuyla yer vermeyen bir kesinlikle ispat edilmesine bağlıdır. Şüpheli ve aydınlatılmamış olaylar ve iddialar sanığın aleyhine yorumlanarak hüküm tesis edilemez. Ceza mahkûmiyeti bir ihtimale değil, kesin ve açık bir ispata dayanmalıdır. Bu ispat teorikte olsa hiçbir kuşku ve başka türlü bir oluştan kaynaklanmamalıdır. Yüksek de olsa bir ihtimale dayanılarak sanığı cezalandırmak, ceza yargılamasının en önemli amacı olan gerçeğe ulaşmadan hüküm vermektir. O halde ceza yargılamasında mahkûmiyet, büyük veya küçük bir ihtimale değil, kuşkudan uzak bir kesinliğe dayanmalıdır. Adli hataların önüne geçilmesinin tek yolu budur.” Yargıtay Ceza Genel Kurulu EN: 2005/1-90 KN: 2005/112K T: 11.10.2005, <<https://legalbank.net.com>>,s.e.t. 17.05.2022.

¹³ “Somut olay değerlendirildiğinde; gündüz vakti cadde üzerinde yürürken kolluk güçlerince durdurulan sanığın elinde bulunan poşetin ve üzerinin aranması için ortada “makul şüphe”yi gerektiren olgular ve buna bağlı olarak da arama kararı ya da emri verilebilmesinin koşulları bulunmadığı halde, sanık hakkında yalnızca “çeşitli suçlardan kaydı bulunduğu” gerekçesiyle hukuka aykırı bir şekilde yapılan arama sonucu elde edilen deliller ile buna ilişkin düzenlenen tutanağa dayanılarak, atılı hırsızlık ve 6136 sayılı Yasa’ya aykırılık suçlarından sanığın hükümlülüğüne karar verilmesi, Yasaya aykırı ve sanığın temyiz nedenleri ile tebliğnamedeki düşünce yerinde görüldüğünden hükümlerin diğer yönleri incelenmeksizin bozulmasına...”Yargıtay 2. Ceza Dairesi EN: 2012/29290 KN: 2013/27219 KT: 20.11.2013, <<https://legalbank.net.com>>,s.e.t. 17.05.2022.

Durum böyle olmakla birlikte ülkemizde bilhassa 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrasında terör örgütlerine yapılan operasyonlar sırasında asılsız genel ve soyut nitelikteki ihbar ve şikâyetler sebebiyle hem savcılığın iş yükünü gereksiz yere artıyor hem de Anayasada bireylere tanınmış olan lekelenmeme hakkı açıkça ihlal edilerek masumiyet karinesi göz ardı ediliyordu. Ayrıca gözaltına alınma, ifade verme gibi haksız ve gereksiz nedenlerle soruşturma işlemlerine maruz kalan suçsuz bireylerin onuru zedelenmekte ve toplum içindeki itibar ve saygınlığı zarar görmekteydi (Akıncı, 2020).

Bu ve benzeri durumların yaşanması üzerine 2017 yılında CMK m. 158’de yapılan yeni düzenleme ile birlikte cumhuriyet savcısına aşağıda özetle ifade edeceğimiz iki durumda soruşturmaya yer olmadığı kararı verme hakkı açıkça tanındı.

1. Savcılığa ulaşan ihbar veya şikâyet konusu fiilin suç oluşturmadığı herhangi bir araştırma yapılmasına gerek duyulmaksızın açıkça anlaşılması halinde, soruşturmaya yer olmadığına karar verilecektir. Zira herhangi bir kişi tarafından işlenen bir fiil her ne kadar genel ahlaka aykırılık teşkil ediyor olsa ve toplum tarafından tasvip edilmese de kanunda suç olarak düzenlenmediği için cezaların kanuniliği ilkesi gereğince suç olarak kabul edilemeyecektir. Ve fail hakkında da ceza davası yürütülemeyecektir (Öztürk, 2021). Örnek vermek gerekirse bir kadının eşini aldatarak zina fiilini gerçekleştirdiği yönünde bir ihbarın savcılığa ulaşması halinde savcılıkça hiçbir soruşturma işlemi yapılmaksızın soruşturmaya yer olmadığı kararı verilmesi gerekmektedir. Zira zina fiili için ne TCK’da ne de başka bir kanunumuzda herhangi bir cezai yaptırım öngörülmemiştir.

2. Savcılığa ulaşan ihbar veya şikâyetin soyut ve genel nitelikte olması durumunda soruşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilir. Zira CMK m. 160 uyarınca soruşturma işlemlerinin başlaması için somut şüphenin var olması gerekir. Örneğin CİMER üzerinden yapılan ve yeri, zamanı ve mesnedi tam olarak belli olmayan bir ihbarın konusu suç olsa bile somut bir şüphenin varlığı söz konusu olmadığı için soruşturmaya yer olmadığı kararı verilecektir (Kızıllarslan, 2019).

Kasım 2021’de düzenlenen *Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı Hakları Eylem Planı Çalıştayı*’nın açılış konuşmasında Adalet Bakanı Abdülhamit Gül tarafından verilen bilgiye göre ülkemizde cumhuriyet savcıları tarafından verilen SYOK kararlarının sayısı 2018 yılında 38682, 2019 yılında 119621, 2020 yılının ilk dört ayında 44210 adet olduğu görülmektedir (Akıncı, 2020).

Kanaatimce bu veriler SYOK kurumunun masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkının korunması açısından ne kadar önemli bir konumda olduğunun mühim göstergedir. Ayrıca Adalet Bakanlığı basın ve halkla ilişkiler müşavirliği tarafından yapılan bir yayında 2018, 2019, 2020 yıllarının tamamında ve 2021 yılının ilk yedi ayında yapılan 602 bin ihbardan 404 bin 800'i hakkında SYOK kararı verildiği ifade edilmiştir. Söz konusu bu verilerin yıllara göre tasnifi şu şekildedir:

Tablo 1. SYOK Kararı

	2017	2018	2019	2020	2021
İhbar Dosyası	19.930	89.817	207.408	200.285	214.807
SYOK	3.738	38.598	119.623	141.986	198.154
%	18,7	65,7	71,5	74,5	75,1

Tablodan da açıkça görüleceği gibi yıllar geçtikçe hızla artan ihbar sayılarına karşı SYOK kurumunun CMK ile hüküm altına alınması son derece yerindedir ve lekelenmeme hakkının korunması açısından zaruridir.

5. SUÇSUZLUK KARİNESİ VE BASIN

İfade özgürlüğünün parlak bir yansıması olan basın hakkı, demokratik toplumlar için öncelikli olarak iktidarın denetlenmesi ve kamuoyunun bilgilendirilmesi açısından son derece zaruridir. Bu kadar önemli bir kamu hizmetini icra eden basın yayın kuruluşlarının bağımsız olmaları ve özgürce faaliyetlerini yürütebilmeleri son derece önemlidir (Şık, 2012).

Nitekim Anayasamızın 26. maddesinde “*Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet Resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.*” ifadelerine yer verilerek konunun önemi ifade edilmiştir.

AİHS in 10. maddesinde *İfade Özgürlüğü* başlığı ile yapılan düzenleme ile basın özgürlüğü hüküm altına alınmıştır.¹⁴

Buna ilave olarak 5187 sayılı Basın Kanununun 3. maddesinde de *basın özgürlüğü* başlığı altında “*Basın özgürdür. Bu özgürlük; bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma haklarını içerir. Bu hak teminat altına alınmıştır*” ifadelerine yer verilmiştir. Hiç şüphesiz yayma hakkının doğal bir sonucu olarak haber yapma hakkı ortaya çıkmaktadır. Haber verme hakkı ise meydana gelen olayların doğrudan aktarılmasını kapsadığı gibi olayla ilgili görüşlerin farklı yorumların ve eleştirilerinde ifade edilmesini sağlar ve bu durum da düşünce özgürlüğünün bir gereğidir (Yüzer, 2014).

Ancak unutulmaması gerekir ki doğrudan doğruya bireyler hakkında haberler yapılması objektifliğin sağlanması şartıyla hukuka uygundur. Zira basın yayın mensupları kanunla kendilerine tanınan hakkın sınırlarını aşmadıkça veya kötüye kullanmadıkça TCK m. 26/1 gereğince suç işlediği iddia edilen kişiler hakkında haber yapma hakkına sahiptirler (Koca & Üzülmaz 2020). Nitekim yukarıda da ifade ettiğimiz gibi TCK'nın *gizliliğin ihlali* başlıklı 285. maddesinde basının soruşturma esnasında kamuoyunu bilgilendirme hakkı şüphelilerin sahip olduğu masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı ile sınırlandırılmıştır. Kanun koyucu bu şekilde kişilerin yargılama öncesinde yargısız infazlara maruz kalmasını engellemeyi amaçlamıştır (Tanrıvermiş, 2021).

Günümüzde medya sektöründe var olan rekabet basın yayın faaliyetlerinde hukuka aykırı uygulamalara sebebiyet vermektedir (Karakaya, 2015; Üzülmaz, 2005). Son derece sansasyonel olarak hazırlanarak servis edilen haberlerin halk tarafından daha fazla ilgi görmesi adımı birçok zaman masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı ihlal edilmektedir. Neticede bu durum birçok kişinin toplum içerisinde itibarını zedelemekte ve gündelik hayatını olumsuz etkilemektedir (Şık, 2012).¹⁵

---

¹⁴ “Madde 10- Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir.”

¹⁵ “Yüzüm değişse de çileden kurtulsam' başlıklı haberde suçsuzluk karinesinin önemi çarpıcı bir şekilde ortaya çıkmaktadır: “Suçsuz olmasına karşın, küçük yaşta çocuklara tecavüz ettiği iddiasıyla 28 gün tutuklu kalan 32 yaşındaki B.A., bu kâbustan kurtulmak için estetik ameliyat olmak istiyor. B.A., bunun için yardım bekliyor. 2 yıl önce ortaya çıkan 'Ümraniye Sapiğı'nın robot resmine benzediği için tutuklanan B.A., gerçek sanık Y.Ö. yakalanınca tahliye edildi. Herkes tarafından dışlandığını belirten B.A., "Olay yüzünden annem kısmi felç geçirdi. Nişanlım terk etti. İşimi kaybettim. Çocuklar arkamdan 'Sapık Bilal' diye bağırıyor. Tarifile çizilen bir robot resme benzemenin bedelini ödüyorum" dedi. 250 milyar maddi, 1 trilyon lira manevi tazminat talebine karşılık 147

AİHM de *Ensslin, Baader, Raspe* /Almanya kararında Kızıl Ordu fraksiyonu üyeleri hakkında basında yer alan “*haydutlar*”, “*suçlular*”, “*katiller takımı*” benzeri ifadelerin masumiyet karinesini ihlal niteliği taşıdığı kararını vermiştir (Değirmencioğlu, 2019).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

18. yüzyılın ikinci yarısından sonra uluslararası hukuk metinlerinde yer almaya başlayan masumiyet karinesinin oluşumu dünya tarihi boyunca yaşanan çok ağır hak ihlalleri, büyük katliamlar ve kanlı ihtilaller sonrasında ancak mümkün olabilmiş ve bu hakkın kazanımı insanlığa gerçekten çok pahalıya mal olmuştur. İlk olarak Fransız İnsan Hakları Bildirgesi ile kabul edilen masumiyet karinesi daha sonraları birçok ülkenin ulusal hukukunda karşılığını bulmuş ayrıca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6/2. maddesinde de düzenlenmiştir. Ülkemizde bu kavram ilk defa 1982 Anayasasının 38. maddesinde temel haklar arasında yer almıştır. Ayrıca Anayasamızda 15. ve 90. maddeleri ile kuvvet bulan masumiyet karinesi hiçbir zaman da ve hiçbir şartta ne olursa olsun kısıtlanması mümkün olmayan çekirdek haklar arasına kabul edilmiş ve uluslararası hukukun tekellüf altında bireyler adına varlığı zaruri nitelikte bir hak olmuştur.

Hiç şüphesiz masumiyet karinesinin en önemli muhatapları yürütme organı bünyesinde çalışan jandarma ve polis gibi kolluk kuvvetleri veya hâkimler, savcılar ve gibi adaleti fiilen tesise çalışan yargı makamlarıdır. Ancak yegane muhatapları onlar değildirler. Nitekim kamuoyunu bilgilendirme gibi önemli bir vazifeyi deruhte eden gazeteciler ve basın yayın mensupları da Anayasanın tekeffülü altında olan bu hakkın gereklerini yerine getirmekle mükellef diğer bir topluluktur. Ancak yazık ki ülkemizde yürütülen basın yayın ve haber faaliyetleri esnasında pek çok defa lekelenmeme hakkı ihlal edilmekte insanların toplum içinde saygınlıkları ve onuru hiçe sayılmaktadır. Yakın zamanda giderek artan etkisiyle sosyal medya mecraları basın yayın organlarının sahip olduğu etkiye çok geride bırakmıştır. Sosyal medyada sosyal medyanın toplumu biçimlendirme ve dönüştürme etkisi sıklılıyorsa artmakla beraber bu mecralar kamuoyu oluşturmayı amaçlayan siyasi otoritelerinde en gözde araçlarıdır. Ne yazık ki henüz hâkim karşısına çıkmamış insanların sosyal medyada yapılan paylaşımlar sebebiyle tutuklandığı ülkemizde bu mecranın masumiyet ilkesi kapsamında sınırlandırılması ve denetlenmesi son derece önem arz etmektedir.

Sonuç olarak ülkemizde hızla artan dava sayıları ve mahkemelerin ağır dosya yükleri göz önünde bulundurulduğunda toplumsal olarak adalet mefhumuna her zamankinden çok daha

fazla muhtaç olduğumuz bir gerçektir. Toplum mabeyninde masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı suç şüphesi altında mutlaklığını yitirmekte belirsizleşmektedir. Ülke çapında uyuşmazlıkların giderilmesi ve umumi adaletin tesisi son derece ağır bir yükür. Ve bu ağır yükün altından yalnızca bu işi icra eden hukukçuların kalkması gerçekten zor gözükmeüktedir. Dolayısıyla toplumu oluşturan bireylerin suç şüphesi altındaki şüpheli ve sanıklara karşı haksız ithamlarda bulunmamaları toplum barışının tesis edilmesi için son derece önemlidir.

Lisans Bilgileri

Dicle Akademi Dergisi'nde yayınlanan eserler [Creative Commons Atf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı](#) ile lisanslanmıştır.

Copyrights

The works published in Journal of Dicle Academy are licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](#).

Etik Beyannamesi

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında belirtilen kurallara uyulduğunu ve “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirini gerçekleştirmediğimizi beyan ederiz. Bu çalışmada etik kurul onayı gerekmemektedir.

KAYNAKÇA

- Akıncı, F. (2020). Lekelenmeme hakkı, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 22, 177-186.
- Akyılmaz, G. (2022). Osmanlı hukukunda masumiyet-i şahsiyye ilkesi, *I. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri*, 167.
- Aslan, N. (2014). Kur'ân ve sünnete göre sanık ve mahkûm hakları. *Kur'ân ve Sünnete Göre Temel İnsan Hakları*, 531-565.
- Arslan, Z. (2022.03.20). *Masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı*, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/Zühtü Arslan/masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkı>
- Çayan, G. (2020). Masumiyet karinesi doktrini. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 1(42), 49-88.
- Çırak, E. (2019). Avrupa insan hakları sözleşmesi çerçevesinde adil yargılanma hakkının uygulama alanı. *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21, Özel S., 997-1028
- Değirmencioglu, B. (2019). Avrupa insan hakları mahkemesi içtihatları ışığında masumiyet karinesi'nin korunması. *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (2), 2019).
- Dikici, M. F. (2009). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. (6. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Ercan, İ. (2015). *Ceza muhakemesi Hukuku*. (9. Baskı). İstanbul: 12 levha.
- Feyzioğlu, M. (1999). Suçsuzluk karinesi: Kavram hakkında genel bilgiler ve avrupa insan hakları sözleşmesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 48(1), 135-163.
- Gözler, K. (2017). *İnsan Hakları Hukuku*. (1. Baskı). Bursa: Ekin Basın Yayım Dağıtım.
- Gülsün, R. (2015). İnsan onuru ve lekelenmeme hakkı. *International Journal of Legal Progress*, 1(2), 17-42.
- Hakeri, H. & Ünver, Y. (2020). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. (17. Baskı). Ankara.
- Karakaya, N. (2015). Lekelenmeme Hakkı. *Journal of Penal Law and Criminology*, 3(2), 311-318.
- Kızılarıslan, H. (2019). Soruşturma yapılmasına yer olmadığı kararları (syok) ve bu kararların ceza muhakemesi sistematigi açısından irdelenmesi, *Türkiye Barolar Birliđi Dergisi*, 144, 59-104.
- Koca, M. & Üzülmmez, İ. (2020). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. (13. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Özbek, V. Ö., Doğan, K. & Bacaksız, P. (2021). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. (14. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Özen, M. (2017). *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*. (1. Baskı). Ankara: Adalet.
- Öztürk, B. (2021). *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*. (15.Baskı), Ankara: Seçkin.

- Öztürk, M. (2019). *Anayasa Hukukunda Suçsuzluk Karinesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Şahin, C. & Göktürk, N. (2021). *Ceza Muhakemesi Hukuku-1*. (12.Baskı). Ankara: Seçkin.
- Şık, H. (2012). Suçsuzluk karinesi. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, (1), 103-145.
- Tanrıvermiş, A. (2021). *Masumiyet Karinesi Genişleten Bir İlke Olarak Lekelenmeme Hakkı*. (1. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Tolga, Ş. (2016). Anayasası'na göre temel hak ve özgürlüklerin olağanüstü hal rejimi: eski kavramlara yeniden bakmak. *Anayasa Hukuku Dergisi*, 5(10), 502-503.
- Tunçer, A. İ. (2018). Susma hakkı bağlamında birtakım ceza muhakemesi işlemlerinin değerlendirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 355-379.
- Üzülmez, İ. (2005). Türk hukukunda suçsuzluk karinesi ve sonuçları. *TBB Dergisi*, 58, 41-72.
- Yavuz, M. (2012). Ceza muhakemesinde ispat sorunu. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S, 9. 151-176.
- Yenidünya, A. C. (2004). Avrupa insan hakları sözleşmesi ve masumiyet karinesi, *Güncel Hukuk Aylık Dergisi*. 5, 20-21.
- Yenisey, F. & Nuhoğlu, A. (2019). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. (7. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, A. (2017). Anayasa mahkemesi uygulamasında masumiyet karinesi, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, (9), 491-517.
- Yılmaz, E. (2014). *Hukuk Sözlüğü(Öğrenciler İçin)*. (5. Baskı). Ankara: Yetkin.
- Yüzer, D. (2014). Basın yoluyla adli haberlerin verilmesi ve suçsuzluk karinesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15, 1653-1694.
- Zafer, H. & Centel, N. (2018). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. (15. Baskı). İstanbul: Beta.